

Poczucie wpływu obywateli na sprawy publiczne

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2023

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W listopadzie, a więc niedługo po październikowych wyborach parlamentarnych, zapytaliśmy Polaków o ich poczucie wpływu na bieg spraw publicznych¹. Badania poświęcone tej problematyce prowadzimy systematycznie od początku lat 90. Interesowało nas, czy i jakie poczucie sprawstwa mają obywatele, jak postrzegają swoje możliwości wpływania na to, co dzieje się w skali całego kraju, jak i na bieg wydarzeń na poziomie lokalnym – w swoim mieście czy gminie.

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY KRAJU

Po październikowym głosowaniu oraz jego wyniku ponad połowa Polaków (54%) uważa, że zwykli ludzie mogą wpływać na bieg spraw w kraju. W mniejszości (41%) pozostają osoby, które nie mają poczucia sprawstwa i twierdzą, że to, co dzieje się w kraju, w ogóle nie zależy od nich i ludzi takich jak oni. Obecne deklaracje respondentów są najlepsze od 1992 roku, odkąd prowadzimy badania na temat poczucia podmiotowości obywatelskiej. Nigdy wcześniej poczucie sprawstwa obywateli w kwestiach ogólnokrajowych nie było tak duże jak teraz, co więcej – do tej pory wśród Polaków z mniejszym lub większym natężeniem dominowało przekonanie, że zwykli obywatele, ludzie tacy jak oni, nie mają wpływu na bieg wydarzeń w kraju.

W początkach demokratycznych przemian i transformacji ustrojowej poczucie wpływu na sprawy kraju miał mniej niż co dziesiąty Polak. Potem – od początku lat 90. do roku 2008 – poczucie obywatelskiego sprawstwa w tej sferze dość systematycznie rosło, sięgając poziomu ponad jednej czwartej wskazań. W kolejnych latach, między 2009 a 2015 rokiem, wahało się, średnio na wyższym poziomie niż w latach 90. – deklarowało je od jednej piątej (w lipcu 2013 roku) do ponad jednej trzeciej

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (403) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej (CAWI), do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

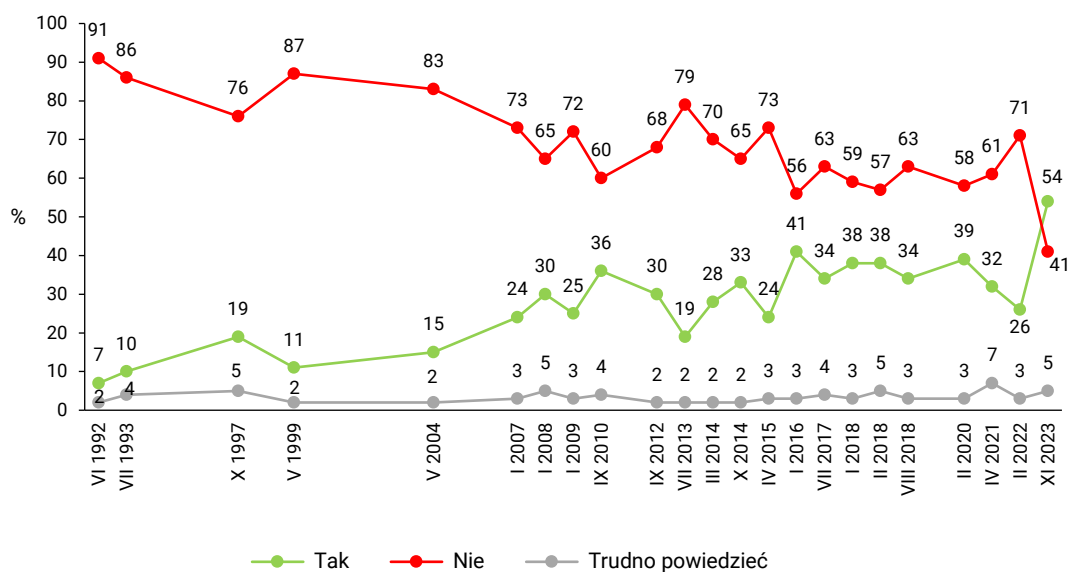
We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 3 do 16 listopada 2023 roku na próbie liczącej 1072 osoby (w tym: 59,9% metodą CAPI, 24,2% – CATI i 16,0% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcje wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

badanych (we wrześniu 2010). W początkowym okresie rządów Prawa i Sprawiedliwości, między kwietniem 2015 roku a styczniem 2016, ocena możliwości wpływu zwykłych ludzi na sprawy kraju raptownie zwiększyła się do nienotowanego wcześniej poziomu ponad dwóch piątych wskazań (41%). Do lutego 2020 roku odsetek osób mających poczucie wpływu na bieg spraw publicznych w kraju utrzymywał się na zbliżonym poziomie, wahając się od jednej trzeciej do blisko dwóch piątych wskazań. Jednak już w kwietniu 2021 roku dał się zauważyć wyraźny spadek deklaracji pozytywnych, któremu towarzyszył słabszy wzrost ocen negatywnych. W następnym roku – w lutym 2022 roku obserwowaliśmy zdecydowane pogłębienie tego trendu. Odsetek osób mających poczucie wpływu na sprawy kraju zmniejszył się do zaledwie 26%, a jednocześnie bardzo znacząco, do 71% wskazań (o 10 punktów procentowych) wzrósł odsetek badanych przekonanych o braku wpływu obywateli na bieg spraw w kraju. Obecnie, w stosunku do poprzedniego pomiaru realizowanego zimą ubiegłego roku, obserwujemy bardzo duży, ponad dwukrotny wzrost poczucia wpływu obywateli na bieg spraw ogólnokrajowych (o 28 punktów procentowych, z 26% w lutym 2022 roku do 54% - obecnie), a jednocześnie trochę większy w skali spadek odsetka badanych niemających poczucia obywatelskiej podmiotowości i wpływu na sprawy kraju (spadek wskazań o 30 punktów, z 71% w lutym 2022 do 41% obecnie).

CBOS

RYS. 1. Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?

Obecnie o możliwości wpływania przez obywateli na sprawy kraju częściej przekonani są mężczyźni (58%) niż kobiety (50%). Poczuciu podmiotowości obywatelskiej wyraźnie sprzyjają: młodszy wiek, wyższy poziom wykształcenia, a także wyższe dochody *per capita* i pozytywne oceny własnej sytuacji materialnej. O możliwości wpływu obywateli na to, co się dzieje w kraju, najczęściej mówią ludzie młodzi, między 18 a 24 rokiem życia (68%), badani legitymujący się dyplomem wyższej uczelni (66%), mieszkańcy dużych miast (od 100 tys. do 500 tys. ludności – 64%) oraz największych

aglomeracji (powyżej 500 tys. ludności – 65%), respondenci oceniający własne warunki materialne jako dobre (60%) i deklarujący wysokie dochody na osobę w rodzinie (powyżej 4000 zł, 64%). Dziś poczucie podmiotowości częściej towarzyszy osobom nieuczestniczącym w praktykach religijnych (62%), a także deklarującym lewicowe poglądy polityczne (67%). Wśród grup społeczno-zawodowych w możliwość obywatelskiego sprawstwa na poziomie kraju najsilniej wierzą uczniowie i studenci (85%), przedstawiciele kadry kierowniczej i samodzielni specjaliści (71%), średni personel i technicy (67%) i w trochę mniejszym już stopniu – pracownicy usług (63%).

Natomiast bezradni jako obywatele stosunkowo najczęściej czują się respondenci z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym (58% deklaracji braku wpływu na sprawy kraju), badani oceniający własne warunki materialne jako złe (58%) oraz osoby słabo orientujące się w polityce i deklarujące brak określonych poglądów politycznych (60%). Poczucie braku wpływu na to, co dzieje się w kraju, częściej towarzyszy najstarszym respondentom – powyżej 65 roku życia (52%), mieszkańcom wsi (47%) i osobom głęboko religijnym, biorącym udział w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (50%). W grupach społeczno-zawodowych o braku możliwości wpływu na sprawy kraju najczęściej przekonani są renciści (62%), osoby bezrobotne (55%), emeryci (53%), a spośród pracujących – rolnicy (52%) oraz robotnicy niewykwalifikowani (50%).

Co zrozumiałe, poczucie podmiotowości obywatelskiej idzie w parze z niedawnym uczestnictwem w wyborach. Blisko trzy piąte (59%) osób deklarujących głosowanie w ostatnich wyborach do Sejmu i Senatu jest przekonane, że ludzie tacy jak oni mają wpływ na sprawy kraju, jednak sporo, bo więcej niż co trzeci głosujący (35%) nie ma takiego poczucia. Wśród niegłosujących przekonanie o braku sprawstwa jest dominujące – wyraża je 74% ankietowanych tej grupy ankietowanych, wobec 21% przekonanych o możliwości oddziaływania na bieg spraw w kraju.

TABELA 1

15 października tego roku odbyły się wybory do Sejmu i Senatu. Czy brał(a) Pan(i) udział w tych wyborach?	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Tak, brał(a)m udział	59	35	5
Nie, nie brał(a)m udziału	21	74	5
Ogółem	54	41	5

Poczucie wpływu respondentów na sprawy kraju różni się w zależności od popieranej opcji politycznej. W największym stopniu poczucie obywatelskiego sprawstwa cechuje elektorat Lewicy. Ponad trzy czwarte (77%) głosujących na blok ugrupowań lewicowych w ostatnich wyborach uważa, że ludzie tacy jak oni mają wpływ na to, co dzieje się w kraju, a tylko co piąty ma odmienne zdanie w tej kwestii (21%). W większości o możliwości wpływania na bieg spraw w kraju przekonani są także wyborcy Koalicji Obywatelskiej (68%), Konfederacji WiN (66%) oraz nieco mniej powszechnie – elektorat Polski 2050 Szymona Hołowni (62%). Znacznie rzadziej poczucie sprawstwa mają obecnie zwolennicy Prawa i Sprawiedliwości. Co drugi wyborca rządzącej dotychczas formacji uważa, że ludzie tacy jak oni mają wpływ na sprawy kraju (50%), jednocześnie sporo – bo ponad dwie piąte (44%) nie wierzy w sprawczą siłę zwykłych obywateli i ich możliwości oddziaływania na bieg wydarzeń w kraju.

TABELA 2

Na kandydata którego komitetu wyborczego głosował(a) Pan(i) w wyborach do Sejmu?	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
KW Nowa Lewica	77	21	2
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	68	29	3
KW Konfederacja Wolność i Niepodległość	66	28	6
KKW Trzecia Droga Polska 2050 Szymona Hołowni – Polskie Stronnictwo Ludowe	62	32	6
KW Prawo i Sprawiedliwość	50	44	6

WPŁYW NA SPRAWY MIASTA CZY GMINY

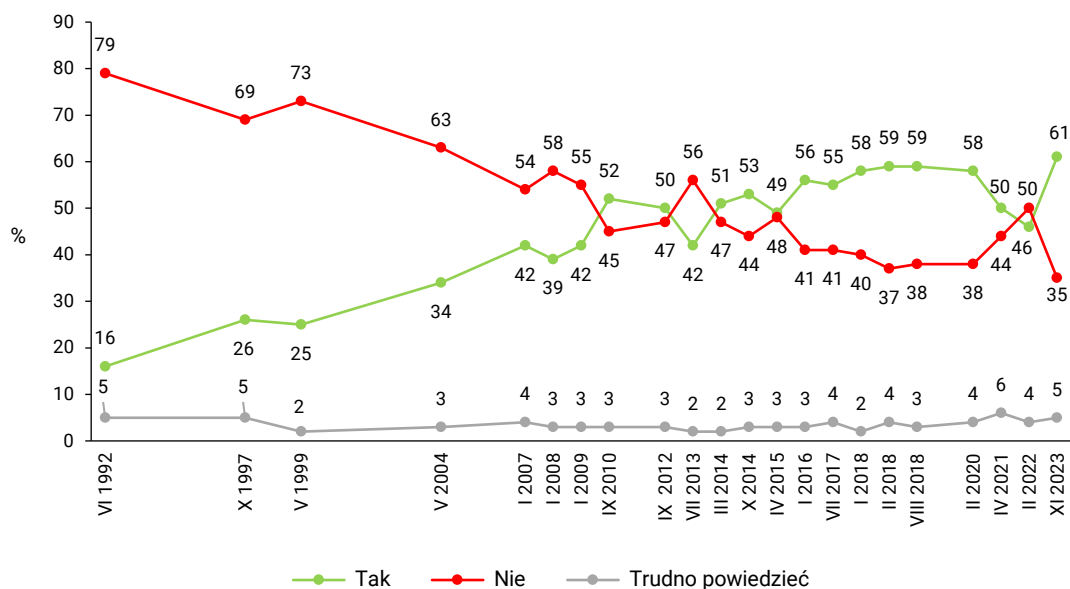
Polacy od lat częściej byli przekonani o możliwości oddziaływania zwykłych obywateli na to, co dzieje się w ich najbliższym otoczeniu – mieście czy gminie, niż na to, co dzieje się w kraju. Również obecnie więcej osób ma poczucie sprawstwa na poziomie lokalnym niż na poziomie ogólnokrajowym. Trzy piąte ankietowanych (61%) uważa, że może oddziaływać na to, co dzieje się w ich mieście lub gminie. W mniejszości zaś są osoby, które pod tym względem cechuje poczucie bezradności (35%). Również w tym wymiarze obecne oceny są zdecydowanie lepsze od ostatnio rejestrowanych, z lutego 2022 roku, a także nieco lepsze od najlepszych z dotąd notowanych.

Sukcesywny wzrost poczucia podmiotowości obywatelskiej obserwowaliśmy od początku lat 90. Działalność wybieranych w wolnych wyborach samorządów sprawiała, że przez prawie dwie dekady dominujące także w tym wymiarze poczucie braku sprawczości systematycznie się obniżało, natomiast rosło poczucie podmiotowości. W okresie od 2012 do 2016 roku obie postawy pozostawały mniej więcej w równowadze, osiągając zbliżone lub niewiele różniące się wyniki, górę brała raz jedna, raz druga opinia. Dopiero wzrost poczucia podmiotowości obywatelskiej na poziomie lokalnym odnotowany w styczniu 2016 roku, czyli jakiś czas po zmianie władzy, okazał się trwały i od tamtej pory przekonanie o realnym wpływie obywateli na sprawy lokalne wyraźnie przewyższało poczucie niemożności i bezradności. Do 2020 roku przewaga opinii pozytywnych nad negatywnymi oscylowała w granicach od 14 do aż 22 punktów procentowych, jednakże od lutego 2020 roku w ocenach badanych obserwowaliśmy regres. W 2021 roku notowaliśmy wyraźny spadek poczucia podmiotowości obywateli w wymiarze lokalnym w porównaniu z poprzednimi latami. Ta dość silna tendencja spadkowa utrzymywała się w następnych miesiącach i w kolejnym pomiarze, w lutym 2022 roku, po raz pierwszy od 2013 roku odsetek Polaków deklarujących, że również w wymiarze spraw lokalnych towarzyszy im poczucie bezradności, przewyższył odsetek osób mających w tym zakresie poczucie sprawstwa (odpowiednio 50% wobec 46%). Obecnie, podobnie jak w wymiarze ogólnokrajowym, także na poziomie lokalnym, obserwujemy bardzo duży, skokowy wzrost poczucia podmiotowości obywateli. W stosunku do lutego 2022 roku odsetek badanych mających poczucie realnego wpływu na to, co dzieje się w ich mieście czy gminie, wzrósł aż o 15 punktów procentowych i w równie dużym

stopniu (o 15 punktów) ubyło ankietowanych, którzy negatywnie oceniają swoje możliwości oddziaływania na bieg spraw w miejscu zamieszkania.

CBOS

RYS. 2. Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?

Procenty nie sumują się do 100 ze względu na zaokrąglenia

Poczucie wpływu obywateli na sprawy swojego miasta czy gminy jest obecnie dość słabo zróżnicowane w zależności od wielkości zamieszkiwanej miejscowości. Stosunkowo większe poczucie wpływu na sprawy lokalne mają mieszkańcy największych aglomeracji (liczących co najmniej 500 tys. mieszkańców – 66%). Tylko w trochę mniejszym stopniu cechuje ono zamieszkujących duże miasta (od 100 tys. do 499 tys. ludności – 62%) i na zbliżonym poziomie kształtuje się w przypadku mieszkańców wsi (60%) oraz pozostałych wyróżnionych ośrodków miejskich – małych (do 20 tys. ludności – 59%) i średnich (od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców – 59%). Jednocześnie wśród osób mieszkających na wsi oraz w miastach liczących od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców zwraca uwagę wyższy niż przeciętnie odsetek deklaracji negatywnych (po 37% deklaracji braku wpływu na sprawy lokalne).

TABELA 3

Wielkość miejscowości	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Wieś	60	37	4
Miasto do 19 999	59	32	9
20 000 – 99 999	59	37	4
100 000 – 499 999	62	34	4
500 000 i więcej mieszk.	66	28	6

Poczucie wpływu na sprawy lokalne w podobnym stopniu cechuje kobiety (60%) i mężczyzn (62%). Inaczej też niż w przypadku spraw ogólnokrajowych, w sprawach lokalnych największe poczucie podmiotowości mają nie najmłodszy badani, ale osoby w wieku najwyższej aktywności życiowej i zawodowej, mające od 35 do 44 lat. Aż 71% ankietowanych z tej grupy ma poczucie wpływu na bieg spraw w swoim mieście czy gminie. Mniejsze poczucie podmiotowości w tym obszarze cechuje osoby młode – respondentów w wieku od 18 do 24 lat – 65% – i między 25 a 34 rokiem życia – 64%. Jednocześnie po 45 roku życia poczucie sprawstwa w wymiarze lokalnym z wiekiem maleje. Największe poczucie bezradności, podobnie jak na poziomie spraw ogólnokrajowych, mają najstarsi respondenci, osoby powyżej 65 roku życia. Poczucie podmiotowości w wymiarze spraw lokalnych jest wśród nich tak samo częste jak poczucie braku wpływu (po 47% wskazań). Okazuje się, że szczególnie istotnym czynnikiem warunkującym poczucie podmiotowości obywatelskiej, nie tylko w sprawach ogólnokrajowych, ale i na poziomie lokalnym, jest wykształcenie. Im jest ono wyższe, tym częściej badani czują, że mają wpływ na sprawy swojego miasta czy gminy. O ile wśród respondentów z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym 44% deklaruje poczucie wpływu na sprawy lokalne, to wśród badanych z wykształceniem wyższym odsetek ten wynosi prawie trzy czwarte (74%).

TABELA 4

Wykształcenie	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Podstawowe lub gimnazjalne	44	48	8
Zasadnicze zawodowe	52	45	3
Średnie	62	32	6
Wyższe	74	23	3

Także w wymiarze lokalnym, przeświadczenie o możliwości wpływania na sprawy lokalne idzie w parze z zasobnością portfela i satysfakcją z własnych warunków materialnych. Im wyższe dochody i lepsze oceny własnej sytuacji ekonomicznej badanych, tym większe poczucie wpływu na sprawy swojego miasta czy gminy. Wśród osób dobrze oceniających warunki materialne swojego życia dwie trzecie (66%) czuje, że ma wpływ na sprawy lokalne, a wśród respondentów negatywnie oceniających swoją pozycję materialną poczucie takie ma tylko niespełna co drugi (47%), a nieco więcej osób (49%) pesymistycznie ocenia swoje możliwości w tym względzie.

Istotnym czynnikiem różnicującym poczucie wpływu obywateli na sprawy lokalne okazuje się także religijność badanych. Co na pozór wydaje się paradoksalne – zależność ta przebiega według zasady odwrotnej proporcjonalności, czyli im większa religijność badanych, im częstsze uczestnictwo w praktykach religijnych, tym mniejsze poczucie wpływu na sprawy lokalne. Najmniejsze poczucie podmiotowości w sprawach lokalnych okazują się mieć osoby najbardziej religijne. Tylko nieco ponad dwie piąte spośród nich (46%) uważa, że ma wpływ na sprawy swojego miasta czy gminy, ponad połowa (52%) jest przeciwnego zdania w tej kwestii. Z kolei największe poczucie sprawstwa cechuje osoby w ogóle nieuczestniczące w praktykach religijnych lub uczestniczące w nich sporadycznie (odpowiednio 65% i 63%), a tylko niespełna co trzecia z nich zakłada, że nie ma wpływu na sprawy

w swoim miejscu zamieszkania (odpowiednio 31% i 32%). Co ciekawe, w tym wymiarze ocen w stosunku do sytuacji sprzed półtora roku obserwujemy stosunkowo największe zmiany. Wówczas większymi niż pozostali optymistami, jeśli chodzi o możliwości oddziaływania na sprawy lokalne, były osoby co najmniej raz w tygodniu uczestniczące w praktykach religijnych, natomiast poczucie bezradności częściej towarzyszyło respondentom w ogóle nieuczestniczącym lub uczestniczącym jedynie sporadycznie w praktykach religijnych².

TABELA 5

Udział w praktykach religijnych	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Kilka razy w tygodniu	46	52	2
Raz w tygodniu	57	37	6
1–2 razy w miesiącu	60	38	3
Kilka razy w roku	63	32	5
W ogóle nie uczestniczy	65	31	5

Co ciekawe, także deklarowane poglądy polityczne wyraźnie różnicują obecnie poczucie wpływu obywateli na sprawy lokalne. Zależności takiej nie obserwowaliśmy w ubiegłym roku. Zarówno osoby o lewicowych, jak i prawicowych poglądach politycznych podobnie często uważały, że mają (odpowiednio 53% i 51%) i że nie mają wpływu (odpowiednio 42% i 46%) na sprawy dziejące się w ich mieście czy gminie. Obecnie osoby o lewicowych przekonaniach są znacznie bardziej optymistyczne pod tym względem niż zwolennicy prawicy. Prawie trzy czwarte spośród nich sądzi, że ma realny wpływ na sprawy w miejscu zamieszkania (72%), a zdecydowanie w mniejszości są osoby, które negatywnie oceniają swoje możliwości w tym względzie (24%). Znacznie słabiej wypadają dziś oceny wpływu na sprawy lokalne zwolenników prawicy – ponad połowa z nich (58%) ma poczucie sprawstwa w sprawach lokalnych, a niemal dwie piąte (38%) uznaje, że nie ma wpływu na to, co dzieje się w ich miejscu zamieszkania. Nieco mniejsze poczucie sprawstwa, a większe poczucie bezradności towarzyszy osobom deklarującym centrowe poglądy polityczne. Największym poczuciem bezradności charakteryzują się osoby niezaangażowane politycznie i niepotrafiące określić swoich przekonań w kategoriach lewicowości i prawicowości. Ponad połowa spośród nich (53%) czuje się bezradna pod względem wpływu na sprawy lokalne.

TABELA 6

Deklarowane poglądy polityczne	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Lewica	72	24	3
Centrum	63	34	3
Prawica	58	38	4
Trudno powiedzieć	34	53	13

² Zob. komunikat CBOS „Spadek poczucia podmiotowości obywatelskiej”, marzec 2022 (oprac. K. Pankowski).

W elektoratach partyjnych największe poczucie sprawstwa i możliwości kształtowania polityki na poziomie lokalnym mają zdeklarowani wyborcy Lewicy (84%), a w drugiej i trzeciej kolejności – głosujący na Konfederację WiN oraz Koalicję Obywatelską (odpowiednio 74% i 73%). Nieco mniejsze poczucie wpływu na sprawy lokalne cechuje elektorat ostatniego z ugrupowań dzisiejszej większości parlamentarnej – Polski 2050 Szymona Hołowni (69%). Zdecydowanie najmniej o możliwościach oddziaływania na sprawy lokalne przeświadczeni są wyborcy Prawa i Sprawiedliwości. Ponad połowa z nich (55%) ma poczucie sprawstwa, jeśli chodzi o aktywność w sprawach lokalnych, jednak dwie piąte (40%) ma poczucie braku wpływu na sprawy dziejące się w ich bliskim otoczeniu. Jednak największe poczucie braku sprawstwa w wymiarze spraw lokalnych mają osoby biernie politycznie i niechodzące na wybory – trzy piąte spośród nich (60%) podziela przekonanie, że także lokalnie o niczym nie decydują, a tylko jedna trzecia (33%) uważa, że ma wpływ na to, co dzieje się w ich miejscu zamieszkania.

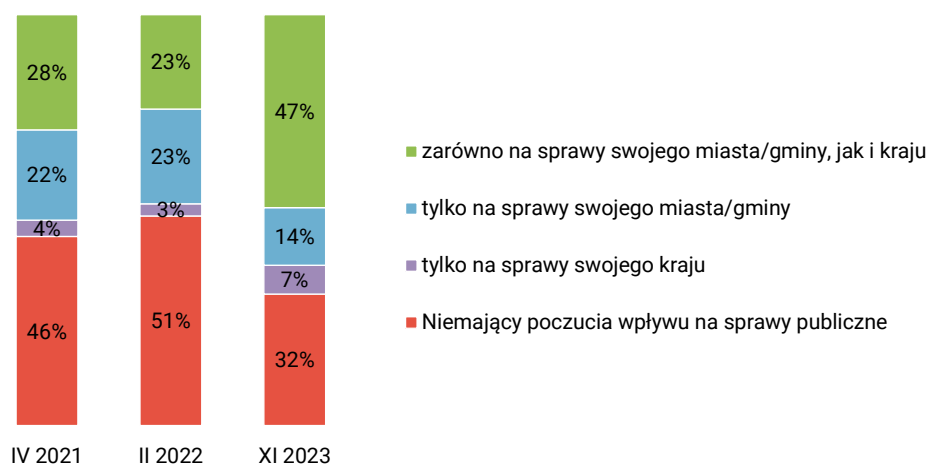
TABELA 7

Na kandydata którego komitetu wyborczego głosował(a) Pan(i) w wyborach do Sejmu?	Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta/gminy?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
KW Nowa Lewica	84	12	5
KW Konfederacja Wolność i Niepodległość	74	22	4
KKW Trzecia Droga Polska 2050 Szymona Hołowni – Polskie Stronnictwo Ludowe	73	23	4
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	69	29	2
KW Prawo i Sprawiedliwość	55	40	5
Niegłosujący	33	60	7

POCZUCIE WPLYWU NA SPRAWY PUBLICZNE W UJĘCIU OGÓLNYM

Połączenie obu wymiarów ocen pozwala na stworzenie syntetycznej miary poczucia obywatelskiej podmiotowości. Blisko połowa Polaków ma obecnie poczucie wpływu tak na sprawy ogólnokrajowe, jak i na to, co dzieje się w ich mieście czy gminie (47%). Co siódmy ankietowany ma poczucie wpływu na sprawy lokalne, ale już nie na to, co dzieje się w kraju (14%). Do nielicznych (7%) należą osoby, lepiej oceniające swoje możliwości oddziaływania na bieg spraw krajowych niż w miejscu zamieszkania. Niespełna jedna trzecia (32%) badanych, to osoby wyalienowane, pozbawione poczucia obywatelskiej podmiotowości i przekonane, że od ludzi takich jak oni nie zależy ani to, co dzieje się w skali ogólnopolskiej, ani na poziomie lokalnym.

RYS. 3. Badani uważający, że ludzie tacy jak oni mają wpływ:

Polaków cechuje dziś zdecydowanie większe poczucie podmiotowości obywatelskiej i własnych możliwości sprawczych, jeśli chodzi o kształtowanie otaczającej ich rzeczywistości społeczno-politycznej, niż obserwowaliśmy to w ubiegłych latach. W porównaniu z poprzednim pomiarem, z lutego 2022 roku, odsetek badanych mających poczucie wpływu na bieg zdarzeń zarówno w miejscu zamieszkania, jak i w skali kraju wzrósł ponad dwukrotnie (o 24 punkty procentowe, z zaledwie 23% do 47% obecnie). Jednocześnie ubyło respondentów pozbawionych poczucia obywatelskiej podmiotowości – przekonanych o braku możliwości wpływania na sprawy publiczne w wymiarze ogólnokrajowym i lokalnym (spadek o 19 punktów). Zmniejszyła się również liczba badanych, w przypadku których przekonanie o możliwości oddziaływania na sprawy publiczne ogranicza się wyłącznie do poziomu spraw lokalnych – z 23% w lutym 2022 roku, do 14% obecnie (spadek o 9 punktów procentowych). Natomiast minimalnie większa niż ponad rok temu jest grupa respondentów dzielących poczucie wpływu na sprawy kraju, ale już nie na sprawy swego miasta czy gminy (z 3% w lutym 2022 do 7% obecnie).

Pełne poczucie podmiotowości obywatelskiej, czyli możliwości wpływania przez zwykłych ludzi zarówno na to, co dzieje się w kraju, jak i lokalnie, częściej deklarują mężczyźni (51%) niż kobiety (44%). Częściej właściwe jest ono ludziom młodym i będącym w sile wieku, czyli osobom między 18 a 44 rokiem życia (od 55% do 57%, w zależności od grupy wiekowej). Największe poczucie obywatelskiej podmiotowości mają respondenci z wyższym wykształceniem (60%), mieszkańcy największych aglomeracji (powyżej 500 tys. ludności – 55%) i dużych miast (od 100 tys. do 499 tys. mieszkańców – 55%), badani dobrze sytuowani, deklarujący dochody powyżej 4000 zł na osobę w gospodarstwie domowym (56%), ankietowani nieuczestniczący w praktykach religijnych (54%) i deklarujący lewicowe poglądy polityczne (59%). Wśród grup społeczno-zawodowych wyższe niż przeciętnie poczucie obywatelskiego sprawstwa jest udziałem uczniów i studentów (68%), przedstawicieli kadry kierowniczej i samodzielnych specjalistów (67%), pracowników średniego szczebla i techników (60%) oraz pracowników administracyjno-biurowych (58%).

Z kolei brak poczucia podmiotowości obywatelskiej najczęściej właściwy jest osobom starszym – powyżej 65 roku życia – poczucia wpływu na sprawy kraju, ani swojego miasta czy gminy nie ma aż 47% badanych z tej grupy wiekowej. Sprzyjają mu ponadto niskie wykształcenie, zła sytuacja materialna i niskie dochody *per capita*. Brak podmiotowości obywatelskiej cechuje przede wszystkim osoby słabo wykształcone z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (50%), badanych deklarujących najniższe dochody na osobę w gospodarstwie domowym (do 1500 zł – 45%), oceniających swoje warunki materialne jako złe (46%). W grupach społeczno-zawodowych największe poczucie niemożności wpływania na bieg spraw w kraju i najbliższym otoczeniu mają emeryci (47%), renciści (44%), robotnicy (zarówno niewykwalifikowani, jak i wykwalifikowani – po 39%) oraz bezrobotni (39%). Istotnym czynnikiem warunkującym obecnie brak poczucia podmiotowości okazują się także częste praktyki religijne. Wśród osób praktykujących kilka razy w tygodniu poczucie braku wpływu tak na sprawy ogólnokrajowe, jak i lokalne deklaruje aż 47% ankietowanych.

Jeśli chodzi o różnicowania polityczne, to poza większym obecnie poczuciem ogólnego sprawstwa wśród osób o lewicowych (59%) niż prawicowych (46%) poglądach politycznych i jednocześnie odwrotnie układającym się zróżnicowaniem poczucia obywatelskiej alienacji i całkowitego braku wpływu (odpowiednio 20% i 35%), obserwujemy interesujące zróżnicowania w elektoratach poszczególnych ugrupowań politycznych. Największą sprawczość w obu zakresach ocen mają obecnie wyborcy Lewicy (70%). Tylko nieco mniejsze poczucie podmiotowości jest udziałem zwolenników Konfederacji WiN (61%) oraz osób deklarujących głosowanie na Koalicję Obywatelską (58%), a w dalszej kolejności wyborców Trzeciej Drogi (55%). W tych elektoratach większość wyborców wierzy, że mogą wpływać zarówno na to, co dzieje się w ich najbliższym otoczeniu, jak i na sprawy kraju. Wśród sympatyków Prawa i Sprawiedliwości tego rodzaju przekonanie podziela tylko dwie piąte (41%), a niewiele mniejszy odsetek spośród nich (36%) uważa, że obecnie nie mają wpływu ani na to co ogólnokrajowe, ani na to co lokalne. Tego rodzaju pesymistyczna postawa jest udziałem co piątego wyborcy Trzeciej Drogi, a także KO oraz Konfederacji (po 22%) i tylko co jedenastego (9%) wyborcy Nowej Lewicy.

TABELA 8

Na kandydata którego komitetu wyborczego głosował(a) Pan(i) w wyborach do Sejmu?	Badani uważający, że ludzie tacy jak oni mają wpływ:			
	zarówno na sprawy swojego miasta/gminy, jak i kraju	tylko na sprawy swojego miasta/gminy	tylko na sprawy swojego kraju	Niemający poczucia wpływu na sprawy publiczne
w procentach				
KW Nowa Lewica	70	14	7	9
KW Konfederacja Wolność i Niepodległość	61	12	6	22
KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	58	11	9	22
KKW Trzecia Droga Polska 2050 Szymona Hołowni – Polskie Stronnictwo Ludowe	55	17	6	22
KW Prawo i Sprawiedliwość	41	14	8	36
Niegłosujący	18	14	3	65

Ostatnie wybory nie tylko przyciągnęły do urn rekordową rzeszę głosujących, ale umocniły, a właściwie na nowo ukonstytuowały w Polakach poczucie obywatelskiej podmiotowości, czyli przekonanie o sile pojedynczego głosu i możliwości wpływania na rzeczywistość polityczną za pośrednictwem aktu wyborczego. Obecnie ponad połowa Polaków uważa, że zwykli ludzie mają wpływ na bieg spraw w kraju, zaś w mniejszości są ci którzy twierdzą, że w tym zakresie nic od nich nie zależy. Zmiana w opiniach Polaków jest rewolucyjna, bowiem do tej pory, odkąd prowadzimy to badanie (czyli od 1992 roku), wśród Polaków w mniejszym lub większym stopniu dominowało przekonanie, że zwykli obywatele nie mają żadnego realnego wpływu na ogólnokrajową politykę. W ostatnim pomiarze sprzed ponad półtora roku prawie trzykrotną przewagę miała opinia, że w kwestiach ogólnokrajowych zwykli obywatele nic nie mogą zrobić. Obecny wynik oznacza ponad dwukrotny wzrost poczucia sprawstwa i bez mała dwukrotny spadek deklaracji braku poczucia obywatelskiej podmiotowości.

Również w wymiarze spraw lokalnych, w którym poczucie wpływu zwykłych ludzi na bieg spraw było zwykle wyższe, obserwujemy znaczący wzrost poczucia podmiotowości obywateli. Obecnie trzy piąte Polaków uważa, że mogą oddziaływać na to, co dzieje się w ich mieście czy gminie, zaś tylko nieco ponad jednej trzeciej towarzyszy w tym zakresie poczucie bezradności. Także w tym wymiarze w porównaniu z poprzednim badaniem bieguny ocen się odwróciły, bo w 2022 roku (po raz pierwszy od dziewięciu lat) również na poziomie lokalnym poczucie podmiotowości obywatelskiej było niższe niż poczucie bezradności. Także w wymiarze spraw lokalnych obecny wynik jest nieco lepszy od najwyższych ocen dotąd notowanych (od 1992 roku).

Opracowała

Agnieszka Cybulska

TABELA 1

		Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy kraju?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		54	41	5	1067
Płeć	Mężczyźni	58	37	5	502
	Kobiety	50	44	6	565
Wiek	18–24 lata	68	22	10	100
	25–34	62	36	3	163
	35–44	61	33	7	207
	45–54	53	45	2	174
	55–64	50	45	5	163
	65 lat i więcej	41	52	7	260
Miejsce zamieszkania	Wieś	49	47	4	438
	Miasto do 19 999	53	41	6	152
	20 000 – 99 999	52	43	5	208
	100 000 – 499 999	64	32	5	151
	500 000 i więcej mieszk.	65	24	11	118
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	34	58	8	157
	Zasadnicze zawodowe	47	50	3	235
	Średnie	57	38	5	375
	Wyższe	66	28	6	299
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	71	26	3	149
	Średni personel, technicy	67	29	4	45
	Pracownicy adm.-biurowi	61	30	9	78
	Pracownicy usług	63	32	6	93
	Robotnicy wykwalifikowani	48	48	5	98
	Robotnicy niewykwalifik.	46	50	4	39
	Rolnicy	41	52	7	42
	Pracujący na własny rach.	59	37	5	57
	Bezrobotni	40	55	5	18
	Emeryci	40	53	7	286
	Renciści	36	62	3	39
	Uczniowie i studenci	85	13	2	53
	Zajmujący się domem i inni	54	40	6	67
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	58	33	9	141
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	55	38	7	109
	sekt. pryw. poza rolnict.	65	31	4	311
	prywatnym gosp. rolnym	44	49	7	45
Dochody na jedną osobę	Do 1499 zł	41	53	6	116
	Od 1500 zł do 1999 zł	50	48	2	132
	Od 2000 zł do 2999 zł	53	42	5	218
	Od 3000 zł do 3999 zł	60	36	4	137
	4000 zł i więcej	64	32	5	161
	Trudno powiedzieć	54	38	9	120
Ocena własnych war. mater.	Odmowa odpowiedzi	54	39	6	183
	Złe	40	58	2	53
	Średnie	45	49	6	355
Udział w prakt. religijnych	Dobre	60	35	5	659
	Kilka razy w tygodniu	48	50	2	42
	Raz w tygodniu	50	44	6	368
	1–2 razy w miesiącu	49	46	5	154
	Kilka razy w roku	57	37	6	251
	W ogóle nie uczestniczy	62	33	5	219
Poglądy polityczne	Lewica	67	30	3	260
	Centrum	50	45	6	259
	Prawica	53	41	6	405
	Trudno powiedzieć	33	60	7	109

TABELA 2

		Czy, Pana(i) zdaniem, ludzie tacy jak Pan(i) mają wpływ na sprawy swojego miasta, gminy?			Liczba osób
		Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		61	35	5	1066
Płeć	Mężczyźni	62	35	3	502
	Kobiety	60	35	6	565
Wiek	18–24 lata	65	28	6	100
	25–34	64	30	6	163
	35–44	71	25	4	207
	45–54	62	36	2	174
	55–64	61	35	4	163
	65 lat i więcej	47	47	6	259
Miejsce zamieszkania	Wieś	60	37	4	438
	Miasto do 19 999	59	32	9	151
	20 000 – 99 999	59	37	4	208
	100 000 – 499 999	62	34	4	151
	500 000 i więcej mieszk.	66	28	6	118
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	44	48	8	157
	Zasadnicze zawodowe	52	45	3	235
	Średnie	62	32	6	375
	Wyższe	74	23	3	299
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	77	21	2	149
	Średni personel, technicy	65	33	2	45
	Pracownicy adm.-biurowi	76	23	1	78
	Pracownicy usług	65	28	6	93
	Robotnicy wykwalifikowani	50	40	10	98
	Robotnicy niewykwalifik.	59	32	9	39
	Rolnicy	62	36	2	42
	Pracujący na własny rach.	69	30	1	57
	Bezrobotni	53	39	7	18
	Emeryci	47	47	6	286
	Renciści	41	52	7	39
	Uczniowie i studenci	70	30		53
	Zajmujący się domem i inni	68	27	4	67
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	68	26	6	141
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	62	32	6	109
	sekt. pryw. poza rolnict.	68	28	4	311
	prywatnym gosp. rolnym	64	35	2	45
Dochody na jedną osobę	Do 1499 zł	49	49	3	116
	Od 1500 zł do 1999 zł	58	35	6	132
	Od 2000 zł do 2999 zł	60	36	4	218
	Od 3000 zł do 3999 zł	66	30	5	137
	4000 zł i więcej	66	29	5	161
	Trudno powiedzieć	61	31	7	120
	Odmowa odpowiedzi	62	34	4	182
Ocena własnych war. mater.	Złe	47	49	5	53
	Średnie	53	40	7	354
	Dobre	66	31	3	659
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	46	52	2	42
	Raz w tygodniu	57	37	6	368
	1–2 razy w miesiącu	60	38	3	154
	Kilka razy w roku	63	32	5	251
	W ogóle nie uczestniczy	65	31	5	219
Poglądy polityczne	Lewica	72	24	3	260
	Centrum	63	34	3	259
	Prawica	58	38	4	405
	Trudno powiedzieć	34	53	13	109

TABELA 3

		Badani uważający, że tacy ludzie jak oni mają wpływ				Liczba osób
		zarówno na sprawy swojego miasta/gminy, jak i kraju	tylko na sprawy swojego miasta/gminy	tylko na sprawy kraju	Niemający poczucia wpływu na sprawy publiczne	
		%	%	%	%	
Ogółem		47	14	7	32	1066
Płeć	Mężczyźni	51	11	7	31	502
	Kobiety	44	16	7	34	565
Wiek	18–24 lata	57	8	11	24	100
	25–34	55	10	7	29	163
	35–44	56	15	5	24	207
	45–54	46	16	7	30	174
	55–64	42	19	8	31	163
	65 lat i więcej	35	11	6	47	259
Miejsce zamieszkania	Wieś	43	17	6	34	438
	Miasto do 19 999	46	13	7	34	151
	20 000 – 99 999	47	13	6	35	208
	100 000 – 499 999	55	8	9	28	151
	500 000 i więcej mieszk.	55	11	10	24	118
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	29	15	6	50	157
	Zasadnicze zawodowe	40	12	7	41	235
	Średnie	49	14	8	29	375
	Wyższe	60	14	6	20	299
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	67	10	4	19	149
	Średni personel, technicy	60	5	7	28	45
	Pracownicy adm.-biurowi	58	18	3	21	78
	Pracownicy usług	54	11	9	26	93
	Robotnicy wykwalifikowani	37	13	11	39	98
	Robotnicy niewykwalifik.	44	15	2	39	39
	Rolnicy	35	27	6	32	42
	Pracujący na własny rach.	52	17	7	24	57
	Bezrobotni	32	21	8	39	18
	Emeryci	34	13	6	47	286
	Renciści	21	20	14	44	39
	Uczniowie i studenci	68	2	17	13	53
	Zajmujący się domem i inni	50	18	4	28	67
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	54	14	5	27	141
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	49	13	6	32	109
	sekt. prywat. poza rolnict.	56	11	8	24	311
	prywatnym gosp. rolnym	38	25	6	31	45
Dochody na jedną osobę	Do 1499 zł	34	14	6	45	116
	Od 1500 zł do 1999 zł	41	17	9	33	132
	Od 2000 zł do 2999 zł	47	13	6	34	218
	Od 3000 zł do 3999 zł	53	13	7	28	137
	4000 zł i więcej	56	10	7	26	161
	Trudno powiedzieć	47	14	7	32	120
	Odmowa odpowiedzi	48	14	7	32	182
Ocena własnych war. mater.	Złe	33	14	7	46	53
	Średnie	38	15	7	40	354
	Dobre	53	13	7	27	659
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	41	5	7	47	42
	Raz w tygodniu	43	15	7	35	368
	1–2 razy w miesiącu	45	15	4	36	154
	Kilka razy w roku	49	14	8	29	251
	W ogóle nie uczestniczy	54	11	8	28	219
Poglądy polityczne	Lewica	59	13	8	20	260
	Centrum	46	17	4	33	259
	Prawica	46	12	8	35	405
	Trudno powiedzieć	23	11	10	56	109